

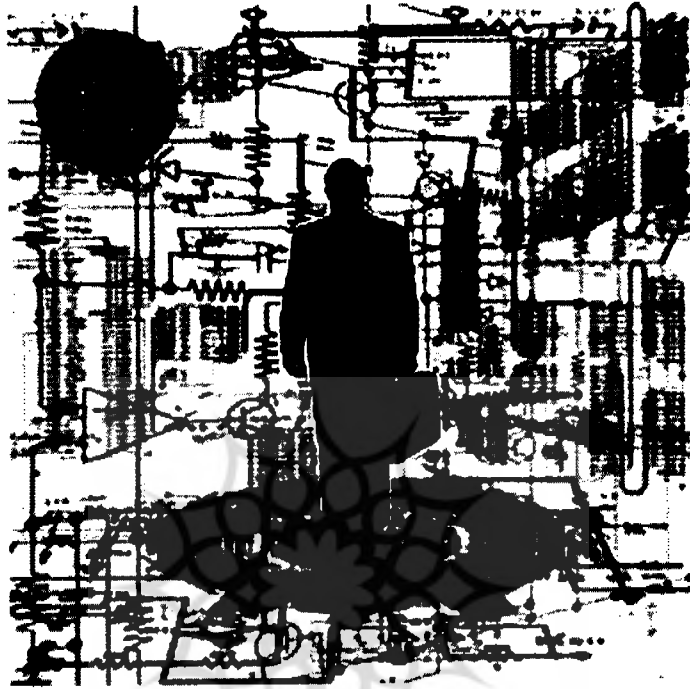
حق مالکیت فکری

علی‌آر کریمی فرد

کارشناس ارشد علوم ارتباطات اجتماعی

Karimi_aliyar_ir@yahoo.com

بخش دوم و پایانی

تعریف حقوق مالکیت ادبی و هنری

مالکیت فکری اقتداری است که به سبب آن، خالق اثر می‌تواند به طور انحصاری از مزایای ناشی از فعالیت و ابتکار خود بهره‌مند شود. در معنای وسیع کلمه عبارت است از حقوق ناشی از آفرینش‌ها و خلاقیت‌های فکری، علمی، صنعتی، ادبی و هنری که از راه دانش هنر یا ابتکار آفریننده پدید می‌آید.

اصل حقوق مالکیت فکری در واقع به رسمیت شناختن اصالت مالکیت محصول خرد است این اصل اگر چه در دوره‌های اولیه تکوین سرمایه داری در سایه اهمیت عظیم مالکیت فردی که بیشتر به مصادیق مادی مترتب بود کم و در حاشیه قرار داشت، اما به مرور زمان همواره با اوج گرفتن اهمیت فناوری بر پایه سرمایه داری، خود را از زیر سایه آن بیرون کشید و به عنوان اصلی اساسی برای رونق صنعت، تولید و توسعه مطرح شد. تجربه زندگی اجتماعی نشان داده است که هرگونه فرایند انتقال از نوع ایده، مفاهیم و دانش، در زمانی که فرهنگ حقوق مالکیت فکری، مورد رعایت قرار نگیرد، اعمال آن با اشکالات اساسی مواجه خواهد بود ممکن است در یک جامعه، قانون بی‌نقص وجود داشته باشد اما اجرای آن به دلیل نبود پشتوانه‌ی

فرهنگی، غیرممکن است.

حقوق مالکیت معنوی در معنای اعم (صنعتی، ادبی و هنری) اختصاصی به متون قانونی ندارد. در اینکه حقوق مالکیت ادبی و هنری چیست؟ در کنوانسیون‌ها و معاهدات موجود، همچنین قوانین و مقررات مربوط تعریفی از این موضوع ارائه نشده و فقط به ذکر مصادیق اکتفا شده است. به عنوان مثال در ماده (۲) کنوانسیون برن (Bern Convention) در خصوص مالکیت ادبی و هنری آمده است:

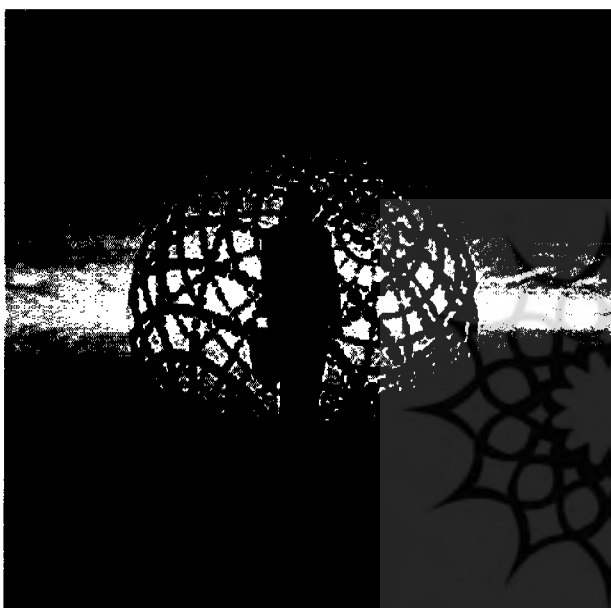
عبارت آثار ادبی، علمی و هنری، هر نوع کتاب یا جزوه یا نوشته‌های مربوط به کنفرانس‌ها، خطابه‌ها، سخنرانی‌ها، نمایش‌نامه‌های موزیکال، طراحی رقص، نمایشنامه‌های کمدی و تفریحی، پانتومیم، تصنیف، موسیقی با کلام و بدون کلام، فعالیت‌های سینمایی و کارهای مرتبط با آن، نقاشی، طراحی، معماری، مجسمه‌سازی، گراور، لیتوگرافی (چاپ سنگی) آثار عکاسی، آثار هنرهای کاربردی، کارهای مصور، نقشه‌کشی، طراحی کارهای سه بعدی مرتبط با جغرافی، نقشه‌برداری، آثار معماری و یا علمی را شامل می‌شود.

یا مطابق ماده (۸) سازمان جهانی مالکان معنوی، همه

۱) قابل انتقال بودن:

ماده (۵) قانون یادشده می‌گوید: پدیدآورنده اثرهای مورد حمایت این قانون می‌تواند بهره‌مندی از حقوق مادی خود را در کلیه موارد زیر به غیر واگذار کند:

- ۱- تهیه فیلم‌های سینمایی و تلویزیونی و مانند آن
- ۲- نمایش صحنه‌های مانند تئاتر و باله و نمایش‌های دیگر
- ۳- ضبط تصویر یا صوتی اثر بر روی صفحه یا نوار یا وسیله دیگر
- ۴- پخش از رادیو، تلویزیون و وسایل دیگر
- ۵- ترجمه، نشر، تکثیر و عرضه اثر از چاپ، نقاشی، عکاسی گراور، کلیشه، قالب‌ریزی و مانند آن
- ۶- استفاده از اثر در کارهای علمی، ادبی، صنعتی، هنری و

تبلیغاتی

- ۷- به‌کار بردن اثر در فراهم یا پدید آوردن اثرهای دیگر.
- انتقال به دو شکل اختیاری و قهری صورت می‌پذیرد. در خصوص انتقال اختیاری ۴ شکل قابل تصور است:
۱. انتقال به شخص حقیقی (ماده ۴ ق. حمایت مولفان)
- ساده‌ترین شکل واگذاری حق مادی بدین ترتیب است که به‌طور مثال مولف یک کتاب در برابر دریافت مبلغی به عنوان حق تالیف، انتشار آن را برای مدتی محدود، به یک ناشر واگذار می‌کند.
۲. انتقال به سفارش دهنده (مطابق ماده ۱۳ ق. حمایت مولفان)
- حقوق مادی اثرهایی را که در نتیجه سفارش پدید می‌آید، برای مدت معین متعلق به سفارش دهنده می‌داند.
۳. انتقال به استخدام کننده
- گاهی پدید آورنده در استخدام متقاضی خلق اثر است. هنگامی که مولف به موجب قرارداد خدمت یا کارآموزی در

پژوهش‌ها و پیشرفت‌هایی که در دهه‌های اخیر انجام داده است، نتوانست این خلا را پر کند و باز هم به ناچار به ذکر مصادیق اکتفا کرد.

مالکیت معنوی شامل حقوق مرتبط با موارد زیر است: آثار ادبی هنری و علمی، نمایش‌های هنرمندان بازیگر، صدای ضبط شده، برنامه‌های رادیویی، اختراعات در کلیه زمینه‌های فعالیت انسان، کشفیات علمی، طراحی‌های صنعتی، علائم تجاری، علائم خدماتی و عناوین، حمایت در برابر رقابت نامطلوب و سایر حقوقی که ناشی از فعالیت‌های معنوی در قلمرو صنعتی، علمی، ادبی و هنری می‌باشد.

در حقوق داخلی کشورها نیز وضعیت مشابهی حکم فرماست. برای مثال ماده ۷۲ قانون حمایت از حق مولفان در مصر نیز همین روش را ترجیح داده است.

حقوق ایران نیز از قاعده‌ی مذکور مستثنی نیست و برای تبیین این مفهوم تلاشی ناتمام داشته است.

به‌موجب ماده (۲) قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان، اثرهای مورد حمایت این قانون به شرح زیر است:

۱- کتاب، جزوه، نمایشنامه و هر نوشته‌ی دیگر علمی، فنی ادبی و هنری

۲- شعر، ترانه، سرود و تصنیف نوشته یا ضبط یا نشر شده

۳- آثار سمعی بصری قابل اجرا در صحنه نمایش یا پرده سینما یا پخش رادیو-تلویزیونی

۴- اثر موسیقی نوشته یا ضبط یا نشر شده

۵- نقاشی، تصویر، طرح و نقش و نقشه جغرافیایی ابتکاری نوشته‌ها و خط‌های تزئینی و هرگونه اثر تزئینی و اثر تجسمی بصورت ساده یا ترکیبی

۶- هرگونه پیکره (مجسمه)

۷- اثر معماری از قبیل طرح و نقشه‌ی ساختمان

۸- اثر عکاسی با روش ابتکاری و ابداعی

۹- اثر ابتکاری مربوط به هنرهای دستی یا صنعتی و نقشه قالبی

و گریم

۱۰- اثر ابتکاری پدید آمده بر پایه فرهنگ عامه (فولکلور) یا میراث فرهنگی و هنر ملی

۱۱- اثر فنی دارای جنبه‌ی ابداعی و ابتکاری

۱۲- هرگونه اثر مبتکرانه دیگر ناشی از ترکیب چندین اثر یاد شده

حقوق مادی و معنوی پدید آورندگان:

الف) حق مادی

حق بهره‌برداری انحصاری ناشی از تکثیر یا نمایش یا عرضه عمومی اثر که در بردارنده منافع مالی است "حق مادی" خوانده می‌شود.

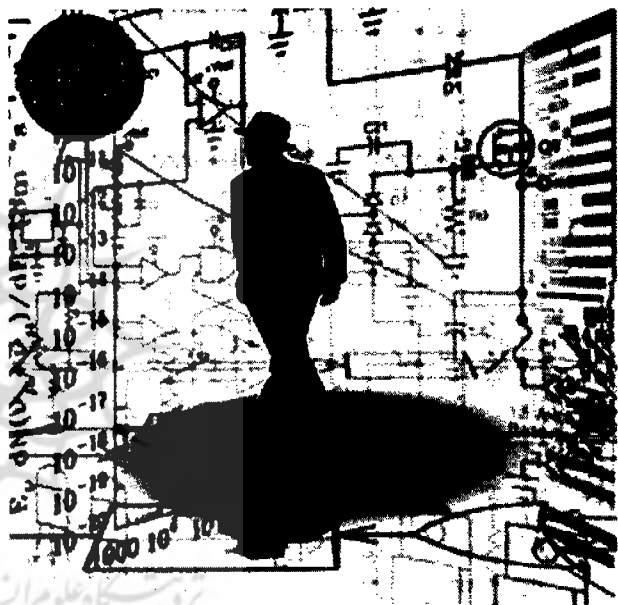
ویژگی‌های حق مادی:

مطابق ماده (۵) قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان، حق مادی دارای دو ویژگی است.

استخدام کارفرما باشد و اثر را در زمان برقراری رابطه‌ی استخدامی خلق کرده باشد، حق مادی به کارفرما تعلق دارد. اما اگر اثر در خارج از وقت اداری پدید آید حق انحصاری اثر از آن پدید آورنده خواهد بود نه کارفرما.

۴. انتقال به شخص حقوقی

اصولاً پدید آورنده و مالک اثر شخص طبیعی است. زیرا فکر خلاق او اثر را ایجاد کرده و شناختن عنوان پدید آورنده برای شخص حقوقی برخلاف اصل و امری استثنایی است. به همین دلیل مجرای قانونگذاری ایران و فرانسه، مدت عادی حمایت را در این باره اجرا نکرده و زمان کمتری را برای حمایت از اثر قایل شده است. عمر شخص حقوقی معمولاً محدود نیست و ممکن است صدها سال باقی بماند. این مساله توجیه مناسبی برای کاهش مدت حمایت در موردی که اثر متعلق به شخص حقوقی باشد به شمار می‌رود.

انتقال قهری نیز به دوشکل انتقال حق به وارث (ورثه) و توقیف (تامین کننده) می‌باشد.

۲) موقت بودن

پدید آورنده از دو حق معنوی مانند همراه بودن اثر با نام پدید آورنده که امری جاوید و غیرقابل انتقال در گذر زمان است و دوم حق بهره برداری مالی از اثر که قابل انتقال به دیگری و محدود به زمان معینی می‌باشد و بسته به قانون هر کشوری متغیر و متفاوت است، برخوردار می‌باشد.

منظور از «موقتی بودن» مدت زمانی است که اثر در قلمرو مالکیت خصوصی قرار دارد. در این زمان حق بهره برداری مالی که از اثر ناشی می‌شود در زمان حیات صاحب آن، متعلق به خود او و پس از مرگش برای مدت زمانی که در هر کشوری متفاوت است، به وارث یا توصیه شده تعلق می‌گیرد، در طول این مدت قانون، صاحب اثر یا انتقال گیرنده را مورد حمایت قرار می‌دهد و در صورت تضييع حق آنان، نقض کننده را به مجازات مدنی یا

جزایی می‌رساند.

مثلاً ماده ۱۲ قانون حمایت از حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان مقرر می‌دارد:

مدت استفاده از حقوق مادی پدید آورنده‌ی اثر که به موجب وصیت یا وراثت منتقل می‌شود از تاریخ مرگ پدید آورنده تاسی سال است و اگر وارثی وجود نداشته باشد یا بر اثر وصیت به کسی منتقل نشده باشد، همان مدت به منظور استفاده عمومی در اختیار وزارت فرهنگ و هنر (وزارت فرهنگ و ارشاد فعلی) قرار می‌گیرد.

ب) حق معنوی

حقوق معنوی مزایایی است قانونی و غیر مادی مربوط به شخصیت پدید آورنده‌ی یک اثر فکری که به موجب آن وی برای همیشه از یک دسته حقوق خاص برخوردار است. برای نخستین بار در قرن هجدهم، «امانوئل کانت» دانشمند و فیلسوف آلمانی به حق اخلاقی مولف اشاره کرد. به دنبال آن، حقوق دانان این نظریه را تایید کردند.

در سال ۱۹۲۸ میلادی، برای نخستین بار کنفرانس بین‌المللی رم، حق اخلاقی مولف را بطور رسمی مورد شناسایی قرارداد و به دولت‌های عضو اتحادیه برن توصیه کرد که قوانین حق مولف را در این زمینه تکمیل نمایند.

ویژگی‌های حقوق معنوی:

۱) غیر قابل انتقال بودن

«پاره‌ای از نویسندگان حقی را که مولف بر نوشته‌های خود دارد قابل انتقال دانسته و آن را استثنایی بر قاعده انتقال ناپذیر بودن حقوق غیر مالی گفته‌اند. موید این گفته اختیاری است که وراثت مؤلف بر نوشته‌های او دارند و می‌توانند انتشار و بهره برداری از آن را به هر کس که می‌خواهد واگذار کنند. ولی باید دانست که حق مؤلف به دو حق ممتاز تحلیل می‌شود: ۱) حق بر انتشار و بهره برداری از تألیف که جنبه مالی دارد و در شمار سایر اموال مؤلف به بازماندگان او می‌رسد. ۲) حق معنوی بر تألیف که خاص نویسنده است و در واقع جزئی از شخصیت او به شمار می‌رود. حق معنوی بر تألیف را وارثان چنان که هست می‌توانند اجرا کنند، ولی اصل حق به ایشان منتقل نمی‌شود. چنان که مؤلف می‌تواند نوشته خود را بطور کلی دگرگون سازد، مخالف نظریه‌های گذشته رای بدهد یا آن را از بین ببرد. ولی بازماندگان او چنین اختیاری ندارند. آنان وظیفه دارند که میراث خویش را حفظ کنند و با استفاده از وسایل اجرایی حق از مزایای مالی آن بهره مند شوند. پس می‌توان گفت حق معنوی مؤلف به صورت یک تکلیف به بازماندگان او می‌رسد و استثنایی بر قاعده انتقال ناپذیر بودن حق غیر مالی محسوب نمی‌شود. حقوق غیر مالی، حقوق مربوط به شخصیت و روابط خانوادگی مانند حق ابوت، نبوت، حضانت، ولایت، آزادی و شرافت قابل واگذارند به دیگری نیست. اینگونه امتیازها در زمره احکام است. وضعی است که قانون

بوجود آورده و به گونه ای امری اداره می‌کند. به همین جهت به کار بردن واژه حق درباره آنها رسمی است که بدون مسالحه نباید پذیرفت. سلطه‌ای که این احکام برای شخص بوجود می‌آورد با حق شباهت زیاد دارد ولی از حیث طبیعت و منشا با آن یکی نیست.

بنابراین اقدام به هر عملی که به شخصیت علمی مؤلف و محتوای اثر خدشه وارد سازد از سوی وارثان و هر کس دیگر غیرمجاز و غیر قانونی است. ولی انجام آنچه مربوط به حفظ و پاسداری از شکل اثر است بی اشکال بوده و برخورد و تعارضی با حقوق معنوی صاحب اثر ندارد.

ب) محدود نبودن به زمان و مکان

حقوق معنوی بر خلاف حقوق مادی به زمان و دوره‌ای خاص محدود نمی‌شود و برای همیشه حتی پس از مرگ صاحب اثر به نام او جریان دارد. به عبارت دیگر دایمی است و مرور زمان از اعتبار آن نمی‌کاهد.

از سوی دیگر محدود به مکان نیست به این معنا که تفاوت نمی‌کند اثر در کدام کشور انتشار یافته است.

اصلاح و بازنگری قانون حمایت از پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری

مهمترین قانون برای حمایت از پدیدآورندگان آثار ادبی و علمی در ایران، قانون حمایت حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان است که زمان تصویب آن به سال ۱۳۴۸ بازمی‌گردد. گرچه قانون مذکور در زمان خود نسبتاً یکی از قوانین پیشرفته به شمار می‌رفت اما امروزه به رغم تغییر اوضاع تحولات داخلی و خارجی هنوز دست‌نخورده باقی مانده است و در حال حاضر نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای روز جامعه باشد. از این رو مدتی است که اصلاح و بازنگری قانون حمایت از پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری در دستور کار دولت قرار گرفته و در دو سال گذشته، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با تشکیل گروهی با عنوان «گروه مالکیت ادبی و هنری» مسئولیت این امر را به عهده گرفته است که با برنامه‌ریزی‌های فشرده و مطالعات گسترده تطبیقی منجر به تهیه لایحه‌ای با عنوان «قانون جامع مالکیت ادبی و هنری حقوق مرتبط» در اواخر تیر ماه ۱۳۸۴ شد.

در طراحی و تدوین این لایحه از ۶ دسته از کشورها و نظام‌های حقوقی زیر به نحو مطلوب و مقتضی استفاده شد:

۱. قوانین کشورهای دارای حقوق نوشته
۲. قوانین کشورهای دارای حقوق عرفی
۳. کنوانسیون‌ها، معاهدات و مقررات بین‌المللی
۴. قوانین کشورهای در حال توسعه
۵. قوانین کشورهای اسلامی

مبانی فقه حقوق اسلامی این لایحه تقریباً در تمامی موضوعات اصلی مربوط به مالکیت

ادبی و هنری، نوآوری‌های زیادی به همراه داشته است که بدون شک می‌تواند تحولی اساسی در این زمینه به شمار آید. این نوآوری‌ها در ۱۸ سرفصل ارایه شده است که بدان اشاره می‌کنیم:

۱. توسعه در مصداق‌های آثار مورد حمایت از قبیل اقتباسی
۲. توسعه در حقوق مادی و معنوی پدیدآورندگان آثار
۳. تغییر و تحول در موارد استثنا شده از آثار ادبی و هنری (موارد قانونی استفاده‌ی مجاز از آثار ادبی و هنری بدون کسب اجازه از پدیدآورندگان آثار)

۴. تعیین دقیق موارد غیرقابل حمایت
۵. ایجاد شفافیت در مفاهیم به کار رفته در قانون
۶. توسعه در ضمانت

اجرای مدنی و

کفایتی نقض حقوق

اقدام به هر عملی

که به شخصیت علمی مؤلف

و محتوای اثر

خدشه وارد سازد

از سوی وارثان

و هر کس دیگر

غیر مجاز

و غیر قانونی است.

ولی انجام آنچه

مربوط به حفظ و

پاسداری از شکل اثر است

بی اشکال بوده

و برخورد و تعارضی با

حقوق معنوی

صاحب اثر ندارد

۷. توسعه

در قلمرو اجرا

۸. افزودن حقوق

مرتبط یا حقوق جانبی

حمایت از حقوق اجرا

کنندگان و تولید کنندگان انبوه آثار ادبی و هنری

۹. توجه حقوقی ویژه به آثار پخش شده در رادیو و تلویزیون

۱۰. افزایش مدت حمایت آثار از ۳۰ سال به ۵۰ سال مطابق

آخرین استانداردهای بین‌المللی

۱۱. توجه به آخرین پیشرفت‌های بعمل آمده در زمینه حمایت

از صاحبان آثار در فضای مجازی اینترنت

۱۲. توجه به وظایف ویژه ماموران گمرک در خصوص واردات

و صادرات آثار مورد حمایت

۱۳. توجه خاص و جامع به حقوق پدیدآورندگان آثار نرم‌افزاری

۱۴. تعیین دقیق مالکیت اصلی حقوق مادی و معنوی آثار در

ابعاد مختلف

۱۵. تعیین اصول و امارات کلی در موارد شک و ابهام

۱۶. مشخص شدن موارد قراردادی واگذاری و یا اجزای بهره‌برداری از حقوق مادی آثار و احکام حقوق مربوطه
۱۷. حمایت از آثار ادبی و هنری تولید شده در خارج از کشور
۱۸. موضع‌گیری شفاف نسبت به رابطه‌ی این قانون با پیمان‌ها و توافقات بین‌المللی دو جانبه و چند جانبه.

چشم‌انداز و دورنمای آتی

ترویج و رعایت اصول مندرج در اعلامیه‌ی حقوق بشر همچون رعایت حریم خصوصی و امنیت فرد، حق به دست آوردن اطلاعات و تحصیل علم، حمایت از منافع مادی و اخلاقی ذاتی کارهای معنوی، استفاده صحیح از آثار فکری، رعایت مشروعیت اصول قانون و اخلاق، مسئولیت اجتماعی تامین‌کنندگان اطلاعات و کاربری اینترنت از سوی سازمان علمی فرهنگی ملل متحد (یونسکو) افزون بر اهمیت وافر و نهادینه سازی این منشور روزنه‌ی امیدی بر استمرار اینگونه حرکت‌ها در وضعیت آتی جامعه‌ی بشری است.

با توجه به عملکردهای یونسکو به مثابه‌ی یک مجمع مباحثه و مکانی برای مبادلات معنوی، این سازمان همچنان به پیامدهای اخلاقی و اجتماعی مالکیت فکری در جامعه‌ی اطلاعاتی برگرفته از فن‌آوری‌های نوین واکنش نشان می‌دهد این سازمان در جایگاه و موقعیتی قرار دارد که می‌تواند خلق کنندگان، هنرمندان، ناشران و کاربران دانش را دور هم جمع کند و با مشورت و رایزنی سازمان جهانی مالکان معنوی (Wipo) پیرامون اموال و دارایی‌های معنوی و کاربری درست آثار، استثناهای حقوقی برای حق تالیف دربارهی هدف‌های آموزشی و پژوهشی و گسترش آثار معنوی در قلمرو عمومی مشارکت جوید. البته این سازمان همواره از راه تشویق، تنظیم و تدوین سیاست‌ها و قوانین مرتبط برای گسترش دستیابی جهانی به اطلاعات در زمینه‌های ضروری برای جامعه معرفتی در تحقق توسعه‌ی قلمرو عمومی اطلاع‌رسانی تلاش می‌کند.

طرح مفهوم «استفاده‌ی منصفانه» در اولین کنفرانس بین‌المللی اخلاق اطلاعات یونسکو در تاریخ ۱۹۹۸ «مونت کارلو» در حقیقت یافتن راه‌حل‌های لازم برای مقابله با سوء استفاده از حقوق مالکیت صاحبان آثار بود. در این زمینه، به ویژه بر خطرهای ناشی از کاربرد فناوری‌های اطلاعاتی برای حقوق مولفان و مصنفان و سرقت فزاینده‌ی آثار مورد حمایت و آسیب‌پذیری این آثار به سبب مشکلات مربوط به نظارت بر این حقوق در فضای مجازی، تاکید می‌شد.

در آن کنفرانس راجع به مفهوم «استفاده‌ی منصفانه» به نظرهای متعددی پرداخته می‌شد که در این قسمت فقط به پرسش‌ها و جمع‌بندی‌های مربوط به حقوق مولفان و مصنفان در کشورهای در حال توسعه همچون موارد زیر بسنده می‌کنیم:

۱- برای کمک به کشورهای در حال توسعه، به منظور تقویت نظام اجرایی هماهنگ شده‌ی حقوق مالکیت معنوی، چه انگیزش‌ها و ترغیب‌هایی باید ایجاد کرد؟

۲- میراث فرهنگی، معنوی و علمی این قبیل کشورها را چگونه می‌شود به طور صحیح مورد حمایت قرار داد؟

به هر حال، بررسی و تبیین این نوع پرسش‌ها منجر به این شد که به حفظ تعادل میان حق تالیف و دسترسی به اطلاعات یکی از اصلی‌ترین برخورد‌های فکری در جامعه‌ی اطلاعاتی امروزی است که با رعایت حقوق ملی و بین‌المللی قابل تنظیم است. تعدادی از متن‌های بین‌المللی، حقوق ویژه مولف و صاحبان حقوق جانبی را تایید و حتا حدود و دایره‌ی حمایت از آنها را مشخص می‌کند. در نتیجه، جمع‌بندی نهایی منجر به توجه به سه مقوله‌ی زیر شد:

الف- رسمیت حق مالکیت معنوی

ب- کاهش استثناها و محدودیت‌های حق تالیف

ج- افزایش دفعات استفاده از قراردادها و معیارهای فنی در حمایت از حق تالیف

نتیجه‌گیری:

بنابر آنچه گذشت، حق مالکیت معنوی به عنوان یکی از مصادیق بارز حقوق شهروندی در قوانین داخلی و فراملی به کرات مورد اشاره و تاکید واقع شده است. در این مختصر، به تبیین تاریخچه‌ای کوتاه از حقوق مالکیت فکری و پیشینه تقنینی آن در مقررات داخلی و اسناد بین‌المللی پرداخته شد. مضاف به اینکه، ضمن تعریف این نوع حقوق، مبانی توجیهی آن را ارزیابی و سرانجام، اشاره‌ای هم درخصوص اصلاح و بازنگری در قوانین و آیین‌های فعلی که بعضاً نیز از درجه اعتبار ساقط یا منسوخ شده‌اند، مطرح ساختیم. باشد که تدوین قوانین مدرن و علمی با در نظر داشتن کلیه جوانب امر و مصالح اجتماعی در سرلوحه اهداف و سیاست‌گذاری‌های آتی مسئولین و متصدیان امر قرار گیرد.

منابع

۱. آیتی، حمید. حقوق آفرینش‌های فکری. تهران: نشر حقوقدان، ۱۳۷۵.
۲. آذری، کیوان «حقوق معنوی پدیدآورنده اثر» نشریه‌ی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۲۲ تیرماه ۱۳۶۰.
۳. امامی، نورالدین «حقوق مالکیت‌های فکری» فصلنامه رهنمون وابسته به مدرسه عالی شهید مطهری، پاییز و زمستان ۱۳۷۱.
۴. صدارت، علی و مهدی نراقی. تحول حقوق مالکیت و مالکیت معنوی انتشارات مرکز تحقیقات، ۱۳۵۵.
۵. عابدی، مرتضی «مالکیت معنوی» پایان‌نامه فوق لیسانس حقوق خصوصی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۷.
۶. کاتوزیان، ناصر. اموال و مالکیت. چاپ پنجم، تهران: نشر میزان، ۱۳۸۱.
۷. لطفی، تقی «ریشه‌های تاریخی حقوق تالیفی و حمایتی حقوق صنعتی» مجله کانون وکلا، سال بیست و یکم، شماره ۱۱۲ بهار ۱۳۸۴.
۸. محمدی، مسعود «بازنگری قانون مالکیت ادبی. هنری» گفتگو با دکتر سید حسن شبیری، روزنامه‌ی همشهری، شماره ۲۷۷۳ تاریخ ۸۴/۵/۲۳
۹. نوروزی، علیرضا. حقوق مولف و مالکیت صنعتی. تهران: چاپار، ۱۳۸۱
۱۰. فصلنامه مطالعاتی و تحقیقاتی وسایل ارتباط جمعی (رسانه)، سال دوازدهم، پاییز ۱۳۸۰ بخش ارتباطات بین‌الملل.